גליון 472 שנה י"ג - חנוכה

מסביב לשולחן

נושא השבוע: מנהגי ימי חנוכה

המקור בפרשה: עניינא דיומא

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי דוד מן שליט"א
ראש ישיבת כנסת חזקיהו כפר חסידים

ביאור בברכת על הניסים דחנוכה

בנוסח ברכת על הניסים דחנוכה איתא, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ובפמ"ג במש"ז סי' תרפ"ב סק"א כתב דרחמיך "הרבים" היינו אע"פ שלא הקדימו תפילה למלחמה, עיי"ש. וראיתי שהק' ע"ז (בקו' בני בינה להגר"י פרבשטיין זצ"ל), דהנה בפשטות מקור הפמ"ג הוא מהא דבעינן רחמים "רבים" ובע"כ שלא היה תפלה, ולכאו' צ"ב דהא גם אחר התפילה בעינן לרחמיו המרובים של הקב"ה. וביותר הק' שם שאיך יתכן שהחשמונאים שנקראו טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך לא התפללו קודם המלחמה. וביותר צ"ע שהרי מבואר ברמב"ם בריש הלכ' תענית שעל כל צרה שבאה על הציבור מצוה להריע וגוזרין תענית, וכן בכל שמד אפי' של מצוה קלה, עיי"ש, ואיך יתכן שהחשמונאים לא התפללו קודם מלחמתם. עיי"ש.

וי"ל בזה, בהקדם מה שצ"ב עוד בנוסח על הניסים, דאמרינן מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וכו'. ולכאו' זה בא לפרט את רחמיו המרובים של הקב"ה שבאופן טבעי לא היו צריכים החשמונאים לנצח את המלחמה. ולכאו' בשלמא גבורים הוא בדרך הטבע שינצחו החלשים וכן רבים ומעטים, אבל לגבי צדיקים וטהורים צ"ב וכי דרך הטבע הוא שימסרו הצדיקים ביד הרשעים והטהורים ביד הטמאים וכו', ומהו הרבותא בזה לענין רחמיו הרבים של הקב"ה. וכבר עמדו בזה.

ונראה לבאר, עפמש"כ הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ז הט"ו) וז"ל, מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו וכו', ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד וכו', וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את ה' בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה וכו' ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר וכו' כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו'. ונת' בעז"ה בס' באר מרים שם בביאור דברי הרמב"ם, שמלחמות [ישראל] "אני עשיתי", כמבו' בע"ז ב' ע"ב עיי"ש. וזהו דאמרינן בתפילת יוצר "בעל מלחמות" משום שישנה שליטה מיוחדת על ענין זה בהיותם במהלך של "אני עשיתי". וע"ע בסוטה (מ"ב ע"ב) דמייתי הגמ' עמש"כ במתני' שם "הם באים בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום", ממש"כ "ואני בא אליך בשם ה' אלוקי מערכות ישראל", דהיינו שמערכות ישראל הם ע"י ה' והוא הנלחם להם במלחמה.

וכן מבואר שם בגמ' בסוטה שגלית עמד בגילוי פנים כנגד הקב"ה, שנאמר ברו לכם איש וירד אלי, ונאמר ה' איש מלחמה. ולהנ"ל היינו משום שעל בעל המלחמה הוא שבא גלית, וה' הוא בעל המלחמה. וזה נראה במש"כ בשופטים (ה' כ"ג) אורו מרוז אמר מלאך ה' וכו' כי לא באו לעזרת ה' בגיבורים. ופירש"י דמש"כ לעזרת ה' הוא מחמת שכביכול כל העוזר את ישראל כעוזר את השכינה. ולמש"נ נראה דהוא כפשוטו ממש, שהרי המלחמה היא מעשי ה' והאדם הוא רק כלי ביד ה' עושה המלחמה (וכמשי"ת להלן), ולהכי מי שלא משתתף במלחמה הרי זה כביכול לא בא לעזרת ה'.

והנה נת' בעז"ה בס' באר מרים שם דזהו מש"כ הרמב"ם דצריך שתהא כוונתו של האדם במלחמה לקדש את ה'. והיינו משום דלמש"נ דה' הוא עושה המלחמה הרי תפקידו של עושה המלחמה הוא רק להיות כלי ביד ה' איש המלחמה, [והיינו מש"כ במלכים (א' ח' מ"ד) כי יצאו עמך למלחמה בדרך אשר תשלחם, דמבואר שרק שליח בלבד הם], ולהכי צריך לבטל עצמו ולהתמסר לה', היינו שהמלחמה היא מלחמת ה' ולא שמלחמה שלו היא, וכל כולו הוא כלי מלחמה ביד ה'. ובזה יבואר מש"כ הרמב"ם דאין לו לירא, דכיון שנתבאר שהוא כלי מלחמה במלחמת ה' אינו ענין לדרכי הטבע ולהכי ודאי שלא יארע לו רעה. ולהדיא מפורש הדבר בדה"י (ב' כ' ט"ו), אל תיראו ואל תחתו מפני ההמון הזה כי לא לכם המלחמה כי אם לאלוקים, והיינו דכיון שהמלחמה היא לאלוקים אי"ז כלל במהלך המביא פחד ויראה ולהכי אין לירא.

ונמצא לפ"ז דמש"כ הרמב"ם דבכה"ג מובטח לו שלא תארע לו רעה, היינו מחמת שאין הוא בדרכים הטבעיות אלא רק כלי ביד ה' בלבד. ושו"ר שלהדיא כתב כן הרמב"ן עה"ת (דברים כ' ד') וז"ל, ועל כן צעק יהושע בנפול מהם בעי כשלושים וששה איש, כי במלחמת מצוה שלו לא ראוי שיפול משערת ראשם ארצה כי לה' המלחמה. והוא כנ"ל.

ולפ"ז נראה ברור, שענין זה לא רק דמהני לאדם הפרטי שלא יגיענו נזק, אלא שאם כך הוא מהלך המלחמה שעל ידי אנשי המלחמה, הרי דמובטח להם שיהיו נוצחים במלחמה, דכיון דהוי מלחמת ה' הרי דפשיטא שינצח את המלחמה ולא בשר ודם. וזהו מש"כ בדה"י (ב' י"ד י') ויקרא אסא אל ה' אלוקיו וכו' עזרנו ה' אלוקינו כי עליך נשענו ובשמך באנו על ההמון הזה וכו', וההמשך בזה במש"כ שם בקרא ויגף ה' את הכושים לפני אסא, והיינו כיון שנתקיימו בזה ב' התנאים שכתב הרמב"ם הא' שעליך נשענו ואין בנו כל פחד והב' דבשמך באנו על ההמון הזה שכוונתם רק לקדש את ה', וממילא התוצאה היא שלו ויגוף ה' וכו'. [ועיי"ש עוד במלחמת ההגריאים (דה"י א' פ"ה) כי לאלוקים זעקו במלחמה, ונעתור להם כי בטחו בו וכו', כי חללים רבים נפלו כי מהאלוקים המלחמה. דנראה דאי"ז בתורת תפלה, אלא שהיה בזה ב' התנאים הנ"ל שעצם המלחמה היתה עבור ה' ובו בטחו, ולכך מהאלוקים המלחמה, ופשוט הוא שנצחום].

ונראה שכן היה המהלך במלחמת החשמונאים ונצחונם, שמחמת טהרתם וגודל מדרגתם של החשמונאים היתה כל כוונתם לקדש את ה' ולהיות כלי מלחמה ביד ה' [וכמו שמובא שאמר מתתיהו מי לה' אלי], ובכה"ג אין משמעות לכוחות הטבע ומובטח נצחונם במלחמה. ומעתה נראה דבעל הניסים אין הכוונה לפרט את גודל הנס, דהא למש"נ שהיה זה מלחמת ה' הרי דפשיטא שינצחו במלחמה, (אלא שהכל הוא מכח רחמיך הרבים וכמשי"ת להלן). אלא הכוונה בעל הניסים הוא על הגורמים שהביאו שיהיה זה מלחמת ה', דכיון שהם היו החלשים והמעטים הרי שבלא שביטלו עצמם כלל לא היו יוצאים למלחמה, ובע"כ שביטלו עצמם שלא יהא להם פחד. וכן מה שהיו צדיקים וטהורים הוא כלפי התנאי השני שיהיה כוונתם רק לקידוש ה' בלבד, וממילא היתה זו מלחמת ה' שמובטח שינצחו בה.

וזה מפורש כמעט להדיא בהמשך על הניסים, דאמרינן ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך וכו'. ולכאו' צ"ב מה השייכות של ולך עשית שם גדול להודאה על התשועות והמלחמות. אכן למש"נ הרי בתחילת על הניסים אנו אומרים שהיה זה מלחמה לקדש את ה' בלבד, וע"ז אמרינן שאכן נתקיימה תכלית המלחמה ונתקדש שמו ית' בעולם. ולפי"ז נראה לבאר מש"כ הפמ"ג הנ"ל דהחשמונאים לא התפללו, ותמוה כנ"ל אמאי לא התפללו. ולמש"נ נראה שהרי תפלה היא בקשת צרכיו, אבל במלחמה הא נתבאר דיסוד המלחמה היא שאין כאן צרכיו אלא רק קידוש ה' וביטול עצמו למלחמת ה', ובכה"ג התפלה היא קצת סתירה לזה ולכן לא היה ענין תפלה במלחמה [ומש"כ במלכים (א' ח' ג') ענין תפלה במלחמה, יתכן דהכוונה תפלה ע"ז גופא שירגישו שהמלחמה היא באופן של שליחות מה', וי"ל].

ומש"כ הפמ"ג להוציא זה מהא דאמרינן ברחמיך הרבים אין כוונתו מהא דהיה צריך רחמים מרובים של הקב"ה, דהא בזה י"ל דגם לאחר התפילה בעינן רחמים מרובים. אלא כוונתו דד"ז גופא שמלחמת ישראל היא מלחמת הקב"ה זהו מרחמיו הרבים של הקב"ה, ועל דרך שכ' רש"י בפ' בשלח עה"פ וברוב גאונך תהרוס קמיך, ומי הן הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל. וד"ז גופא שמלחמת ישראל תהיה מלחמת ה' הוא מרחמיו הרבים. ומקור הפמ"ג לזה שלא התפללו הוא מכל מהלך הדברים שישנו בעל הניסים, אשר מזה מוכח כנ"ל שהיתה זו מלחמת ה' ולהכי נצחו, ולהכי אין בזה ענין תפילה. [אכן בפמ"ג גופיה פי' בענין אחר ההמשך של גבורים ביד חלשים, ומ"מ נראה לענ"ד שעצם הדברים ניתנים להאמר]. (ספר הזכרון יהודה לקדשו)

דבר העורן

בבית המדרש ההיסטורי של העם היהודי, ראוי להגות וללמוד, לרדת לעומקם של דברים , ולנתח כראוי את הניצחון על יוון ואת הכישלון מול רומי. היאך וכיצד זה, דווקא יוון הבאה בכל כוח אל מול מקדש ה' ומנסה בכל דרך לנתק את העם מרוחניותו - אינה מצליחה ומתמוטטת מול מאבקם של קומץ חשמונאים נחושים.

ואילו רומי , זו שכביכול פיארה וכיבדה את מקדש ה' ואף שיכללה אותו, הצליחה לגרום לחורבן הגדול והנורא של בית ה' - שאת יום הזיכרון הראשון לו אני מציינים בי' בטבת. כסליו - וניצחונם המדהים של המכבים על רוח היוונות. טבת - ונפילתם תחת המדיניות הרומית. הרי לנו, כי לא רוחה של יוון ותרבותה ההלניסטית, אלא מחשבתה וכוונתה של רומי - הם הם המחריבים את קודשי ישראל. רוח של היגיון ושכליות רבה, אינה אויב לעם היהודי. התעמקות והארת מוח במחשבה היא מיסודותיו של העם שכל כולו בנוי ומיוסד על הרוח ולא על הגשם.

אדרבה, כהות החושים וטמטום הלב הם בעוכריו של עם ישראל, למן יום היותו. הן כאשר משתלט טבע זה על עצמו, והן כאשר בא העם במגע עם אומה חומרנית וכהת חושים. גדלות מוח ועומק מחשבה היו ברכה לעם, הן כלפי פנים קיומו, והן כלפי יחסי החוץ עם שכנים רואיים – מבאר הרש"ר הירש.

אמנות ומדע, תרבות והשכלה, גם כשהם מבריקים ברוח היוונות, גם כשמטפחים אותם לשמם ואפילו כאשר הדברים נסחפים ללא שליטה ומביאים לידי טעות ורעיונות טירוף המסכנים את רוח ישראל, עדיין אינם מביאים את הסכנה עד לידי חוסר תקווה. עדיין נשאר הלב כלי קיבול למשהו נעלה, עדיין שואפת הרוח להכרת אמת. כל שדרוש הוא שקודשי עם ישראל יאירו אל מול הפנים במלוא זוהרם וטהרתם, יש לעודד את הלב לדעת ולמצוא כי רק שם מאירה האמת באור לא עכור ומייד ישובו הלבבות והמוחות אל יסודותיהם בהכרה מלאה.

אולם יש לפחד מפני אותה רוח, שבפקחות רומית של חומרנות שיטתית, לועגת היא לאמיתו של דבר לכל דבר אלוקי ואמיתי. היא בזה לכל שאיפה להתעלות, אך יחד עם זאת אינה פוגעת בהם כלפי חוץ. היא רואה כביכול מטרה נעלה בחינוך ובהשכלה, אם כי למטרה אחת ויחידה, להבטחת המטרות והנכסים החומריים. כולם מגויסים למען החומר, למען הכסף, למען הכבוד. ההשכלה, החינוך, הדת ובית הכנסת, הלימוד והישיבה הקדושה, הכל הוא למען השגת חומרנות מאוסה ומבוזה, ולא להכרת אמת ורדיפתה.

זו הסכנה הגדולה והמוחשית לחינוך הדור, זו הסכנה האורבת לפיתחנו גם בימים אלו מכיוון המערב ופיתויו. כביכול, רצון לדעה ולקידמה, להשכלה ולשיכלול, אך מאחורי כל זה עומדת לה התאווה החומרית הפשוטה, להיות ראשון, להשיג "קריירה", ולדאוג שוב ושוב רק לחומרנות מגושמת. לא זו דרכה של יהדות השואפת לחיפוש האמת, ולהתעלות רוחנית - כמטרה, ואדרבה כל השאר הוא רק מכשיר לזה.

שלמה יצחק הלוי רוזנשטיין

הודעה משמחת

הננו להודיע לגבאי ביהמ"ד אשר ברשותם

"שו"ת שבט הלוי"

ממרן רבינו בעל שבט הלוי שליט"א

תתקיים חלוקה של ספר המפתחות

(בלבד) על י' חלקי השו"ת

נדבת ליבו של ידידנו הרב צבי רייזמן לאיו"ט מחבר ספרי רץ כצבי (ו' חלקים) לזכרו של אביו הרה"ח ר' יהושע השיל רייזמן ז"ל

כל המעוניין נא לשלוח מכתב בקשה ע"ג בלנק של ביהמ"ד עם מס' פקס לקבלת עדכון על החלוקה.

לפקס: 03-5798830

ת.ד. 41068 ירושלים - עורך ראשי: הרב שלמה רוזנשטיין - אין לקרוא בשעת התפילה וקריה"ת או ע"ח סדרי הישיבה - אין להסתמך להלכה למעשה על הדברים המובאים כאן

מנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס

פרסומא ניסא

מובא בגמ' שבת כ"ג ע"ב – בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו? קידוש היום עדיף דתדיר, או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומא ניסא, בתר דביעא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומא ניסא וכך נפסק בשו"ע סימן תרע"ח סעיף א', רואים מדברי הגמ' דענין של פרסום הנס יש לה מעלה מיוחדת.

נפסק בשו"ע או"ח סימן תרע"א סעיף א' – צריך להזהר מאוד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. ולכאורה כלל קבעו חכמים במצוות שאל יבזבז יותר מחומש כפי שמובא בגמ' ב"ק ט' ע"ב וא"כ מדוע צריך למכור את כסותו שהוא יותר מחומש שבנכסיו, וכבר כתב הגרע"א בהגהותיו לשו"ע אות ו' להקשות כן וז"ל "עי' בפמ"ג במשבצות זהב ס"ג שכתב כמו באחרונו אל יבזבז יותר מחומש ה"ה נר חנוכה, ולענ"ד לא משמע כן דהא עני המחזר על הפתחים מוכר כסותו ולעני כזה נראה דכסותו הוא בכלל הון רב ואפשר יותר משליש נכסיו, אלא על כרחך **משום פרסום הנס החמירו חז"ל יותר ממצות עשה**", הרי דהוכיח רעק"א דנר חנוכה החמירו בה חז"ל יותר משאר מצוות משום פירסום הנס.

המגיד משנה על הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ד ה"י"ב כתב על דברי הרמב"ם "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ומדליק", ונראה שהרמב"ם למד דין זה ממה שנתבאר ברמב"ם בפ"ז מהלכות חמץ ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות והטעם משום פרסומא ניסא וכש"כ בנ"ח דעדיף מקידוש היום. ובאמת הרמב"ם (שם) בהלכה י"ג כותב "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להדליק נר חנוכה משום שיש בה זכרון הנס".

בשו"ת אבני נזר הלכות חנוכה סימן תק"א אות ב' כתב להעיר מדוע נר חנוכה קודם לקידוש היום משום פרסומא ניסא הרי שבת הוא עדות על חידוש העולם כמו שאומרים זכר למעשה בראשית וחידוש העולם יש מאין יותר פלא מניסים של יציאת מצרים? וצריך לומר שונה המצוות שבליל פסח שהם לפרסם לבניו ובני ביתו ככתוב "והגדת לבנך" משא"כ שבת שהוא רק לעצמו, והנה בכל המצוות אינו חייב למכור כסותו שהרי חישב לעשות מצוה ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה כמובא בברכות ד"ו ע"א, משא"כ בפרסומא ניסא שצריך לפרסם לאחרים מה לאחרים במחשבתו, על כן קידוש היום שהוא לעצמו שוב דומה הוא לשאר מצוות, וזה הפירוש מש"כ הרב המגיד שנר חנוכה הוא חייב למכור כסותו מכש"כ מארבע כוסות כיון דנר חנוכה קודם לקידוש ע"כ דחלוי בפרסום לאחרים דווקא, וא"כ נר חנוכה שמניח הנרות בפתח ביתו מבחוץ שיפרסם לכל הוא ק"ו מארבע כוסות שאין מפרסם רק לבניו ובני ביתו, וכ"כ באתוון דאורייתא כלל י"ג ובשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן מ"ט ובמשך חכמה פרשת בא.

וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ש"א להסביר דברי הירושלמי בפ"ק דפאה דבכל המצוות אין צריך לחזר על הפתחים רק בכיבוד אב ואם, משום דבכל המצוות שהוא חייב בציווי הקב"ה אומרים דחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה הכתוב כאילו עשאה, משא"כ במצוה שהוא מחויב נגד אחרים היות ומחשבתו הטובה תועיל לאחרים ולכן אף שהוא אנוס חייב לקיים המצוה דלמעשה האחרים לא יקבלו מה שנגיע להם, והנה הטעם של פרסום הנס הוא לפרסם כבוד ד' יתברך וגם להראות חשיבות ישראל כדאמרינן גבי מורדכי שנר המערבי הוא עדות לישראל שהשכינה שרויה ביניהם והוא כדבר שחייב נגד אחרים וע"כ מוכר כסותו כדי לקיים המצוה, ויוצא דאה"ר מצוה דאורייתא חמור מאשר יותר מצוה דרבנן ואפ"ה אם אין לו אין צריך למכור כסותו כיון דאם אין לו הוא אנוס, אבל בנ"ח דכל מטרת ההדלקה הוא לפרסם הנס ולכן חייב למכור אפילו את כסותו כדי לקיים מצות פרסום הנס.

**

נפסק בשו"ע או"ח סימן תרע"א ס"ו דהמנית נרות חנוכה בגובה של למעלה מעשרים אמה לא יצא ידי חובתו אפילו בדיעבד וצריך לחזור ולברך דבגובה כזה אין עיניהם של אנשי רשות הרבים שולטת ואין כאן פרסום הנס, וכ"כ רש"י בשבת דף כ"ב ע"א, וכלשון הרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ג ה"ז "לא עשה ולא כלום לפי שאינו ניכר", ומובא בשעה"צ (שם) ס"ק ל"ג בשם הפרי מגדים דאף בנרות שעוה ארוכים כל שמקום הלהב הוא למעלה מכ' אמה פסולה (עי' שו"ת מנחת יצחק ח"י סימן ס"ה). ומשום כך מובא בגמ' שבת פ"ב שנר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ היות וכשמדליקים שם יש פרסום הנס לבני רה"ר.

**

נוהגים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, וכך נפסק בשו"ע סימן תרע"א סעיף ד', ונאמרו על כך כמה טעמים, הבית יוסף (שם) כתב הטעם כדי להוציא אורחים שאין להם בית משלהם וכן מובא בס' המכתם שבת דף ל"ג ובתניא רבתי ובאבודרהם. בס' המנהיג כותב כיון שהנס היה במקדש רצו לפרסם את הנס בביהכנ"ס שהוא מקדש מעט. בחידושי הריטב"א שבת דף כ"ג והמכתם בפסחים דף ק"א ובשו"ת הריב"ש סימן קי"א כתבו הטעם כדי לפרסם את הנס במקום רבים, וכן לשון הב"י בסימן תרע"א וז"ל "שהוא כדי לפרסם את הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות".

נפסק בשו"ע שגם מברכין על הדלקת נ"ח של ביהכנ"ס וכפי שמובא בח"י"א משום פרסומא ניסא, ואף שיש פוסקים שאומרים שלא מברכין על דבר שהוא מנהג על נ"ח בביהכנ"ס מברכין, וכפי שמובא בשו"ת מנחת שלמה למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ח"ב סימן נ"ג להסביר דלא נחלקו הפוסקים בברכה על המנהג אלא במקום שכל עיקר המצוה הוא רק במנהגא וכמו הלל בראש חודש או ברכה על קריאת מגילת רות וקהלת שכל עיקר קריאתם הוא מצד המנהג, משא"כ נר חנוכה שהרי כל אדם מחויב בהדלקת נרות חנוכה בביתו בשמונה ימים אלו ולברך עליו אלא שהנהיגו לדליק גם בבית הכנסת משום פרסומא ניסא וכאילו הרחיבו את פרסום הנס מהבית גם לביהכנ"ס ובכה"ג לכו"ע מברכין עליו ואינו דומה לחביטת ערבה שחיובו הוא רק במקדש וכל ישראל אינם מחויבים בזה כלל.

והנה נחלקו גדולי הפוסקים האם מברכים על הדלקת נ"ח בביהכ"נ כשאין עשרה, מדברי הלבוש בסימן תרע"א סעיף ח' משמע שאין עשרה לא מברכין שכתב (שם) "נוהגין להדליק גם בביהכנ"ס ולברך עליהם שזהו פרסום שלנו **באסיפת ציבור**", ומבואר שיש להדליק בביהכנ"ס דוקא כשיש אסיפת ציבור דהיינו כשיש עשרה בביהכנ"ס שאז יש פרסום גדול, וכן מובא בס' מור וקציעה סימן תרע"א ד"ה וכתב וז"ל "משא"כ בביהכנ"ס שכל עצמו של נר אינו אלא לפרסם הנס ברבים לקדש שמו יתברך בקהל רב, ודאי צריך קהל ממש **ואין עדה פחותה מעשרה**, שהיחידים יוצאים לעצמם בביתם כל אחד ואחד ולא נתקנו הנרות לשנותן בביהכנ"ס אלא בציבור בלבד, אמנם אם השעה דחוקה מ"מ אין לבטל ההדלקה מפני הנכנסין ואז ידליק ש"צ בלא ברכה", וכן נראה משו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן ס"ב כשאין עשרה לא ידליקו בברכה אף שאח"כ יתקבצו שם עשרה, וכן כתבו בס' מחזיק ברכה להחיד"א סימן תרע"א ס"ק ד' וכן השערי תשובה תרע"א סק"ב ובכף החיים (שם) ס"ק ע"ח, וכן הורה הגר"ח סולוביצ"יק זצ"ל כפי שמובא בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן שצ"ח, ומשום כך מובא בס' נתיבי עם חנוכה אות ד' שבירושלים נוהגים שלא לברך על ההדלקה בש"ע היות ובשעת ההדלקה אין מנין בביהכנ"ס (עי' שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ס"ח).

אולם יש שפוסקים שאם אח"כ יבואו עשרה יכול להדליק בברכה אף שאין בזמן הברכה עשרה וכן כתב המגן אברהם תרע"א סק"ג וז"ל "ונראה לי דאם הוא סמוך לחשיכה וטרם שיבואו מנין בביהכנ"ס יתקדש היום **יברך וידליק מיד** דמ"מ איכא פרסומא ניסא כשבאים אח"כ לביהכנ"ס", וכן כתב בחיי אדם הלכות חנוכה וז"ל "ובערב שבת אם הוא סמוך לחשיכה ואין מנין בביהכנ"ס יברך וידליק מיד דמ"מ איכא פרסומא ניסא שבאים אח"כ לביהכנ"ס. וכך נפסק במשנ"ב (שם) וז"ל "אכן אם העולם מתאחרין לבוא וטרם שיבוא מנין בביהכנ"ס יתקדש היום לא ימתין כלל אלא יברך וידליק מיד אפילו קודם מנחה", ובביאור הלכה (שם) ד"ה ויש נוהגין הביא ראיות לדעת המג"א ומסיים שהמדליק בברכה יש על מי לסמוך וגם בנקל לו להשיג מנין בברכה מה טוב. אולם זה דווקא אם יודע שיבוא אח"כ מנין בביהכנ"ס אז מותר לו להדליק אבל אם לא יודע אם יבואו אח"כ אין לו להדליק בברכה, וכך כתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן קע"ב, וכן הוא דעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א כמובא בקונטרס הליכות והנהגות על חנוכה.

בס' מור וקציעה (להיעב"ץ) בסימן תרע"ב כתב להסביר את דעת הטור לגבי מה שלו ספק אם ברך על הדלקת נ"ח דצריך לברך, והסביר זאת בזה"ל "דנר חנוכה שונה ובודאי דברכתה מעכבת לפי שכל עיקרה לפרסומא ניסא וכי מדליק בלא ברכה לאו מידי עביד דהנראה סבר דלצרכו הוא מדליק ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד, ולא דומה לקריאת מגילה דבספיקא לא מברך משום דבלא ברכה ג"כ מפורסם הנס ע"י קריאתה, זה הטעם שמברכין על נרות חנוכה בביהכנ"ס אעפ"י שאין החיוב מדינא בגמ' והיה די להדליק בביהכנ"ס בלא ברכה וזה דומה לספק, אם כל מה שהרבו המחברים לתת טעם להדלקה דביהכנ"ס כמש"כ הב"י בשם הריב"ש והכלבו אעפי"כ לא חשו לברכה שאינה צריכה מספק כי חשבוהו צורך המצוה לעשותה בהוגן וכיון שראו שהלכה רופפת אמרו שלא לזוז ממנהגן של ישראל, וא"כ ה"ה המדליק בביתו מחמת ספק ג"כ לא הפסיד הברכה".

והיוצא מדבריו דחלוק דין ברכות בחנוכה מדין הברכות בפורים, דבחנוכה אפילו מספק צריכין לברך דברכתה מעכבת לפי שכל עיקרן לפרסומא ניסא דבלי הברכות יאמרו שלצרכו הוא מדליק, משא"כ ברכות של מגילה דינן כשאר ברכות שמספק אין לברך משום דגם בלא ברכות יש פרסום הנס ע"י הקריאה (עי' בס' משנת יעקב להגר"י רוזנטל שליט"א בפ"א מהלכות מגילה ה"ג).

עפ"י דברי המור וקציעה כתב בשו"ת חתן סופר ח"ב דף קנ"ג ע"ב להסביר אף שיש שאומרים שלא מברכין על מנהג זהו דווקא באופן שאין הברכה שייך למנהג כגון הלל בר"ח שלא נגרע המנהג ע"י מניעת הברכה ולכן אומרים שיקיים המנהג ולא יברך, משא"כ לגבי נר חנוכה בביהכנ"ס שהברכה מורה שמדליקה לשם מצוה ולכן מעיקרא תקנו לברך על המנהג הזה. (עי' שו"ת בנין אב ח"א סימן כ"ז).

**

האם חייב עני למכור כסותו כדי לאפשר לו קריאת המגילה או שמיעתה, דגם ענין קריאת המגילה ענינו הוא פרסום הנס שקרה. ולא מצינו בשום מקום שיש חיוב על העני למכור כסותו עבור קיום מצות המגילה בפורים. וכבר כתב להסתפק בספר "מעט צרי" הגהות על הרמב"ם וז"ל "בחנוכה הדין מוכר כסותו, ויש להסתפק מהו הדין במגילה". ובדואי כוונתו לדעת הרב המגיד שכל שיש פרסומא ניסא אמרינן מוכר כסותו. אולם כתב לתמוה שם על דברי הרמב"ם פ"ב ה"ט הל' מגילה שכתב כיצד חובת סעודה זו שיאכל ויתן סעודה נאה "כפי אשר תמצא ידו" ומפורש דהסעודה היא כפי אשר תמצא ידו ולא אמרינן מוכר כסותו.

בס' שלמי שמחה מהגר"ש עלברג זצ"ל כתב לחקור בהדלקת נר חנוכה ובקריאת מגילה דצריך שיהיה פרסומא ניסא אם זה תנאי בקיום המצוה, דאין קריאת המגילה והדלקת נ"ח הדלקה בלי פרסום הנס ואם קורא את המגילה בלי פרסום הנס אין הקריאה קריאה וכמו"כ אם מדליק בלי פרסום הנס אין ההדלקה הדלקה, ודין פרסום הנס הוא תנאי בקיום המצוה, ואם ע"י קריאתו או הדלקתו הנס אינו מתפרסם אין זו קריאת מגילה או הדלקת נרות חנוכה והוי כקורא בעלמא וכמדליק נר בעלמא, דתורת קריאת מגילה או תורת הדלקת הנ"ח הלכה רק אם ע"י ההדלקה או הקריאה מתפרסם הנס, או דפרסום הנס הוא דין מיוחד בפני עצמו ואין זה תנאי כלל בקיום המצוה, דיש לומר דחיוב קריאה ופרסום הנס לפי שני דינים נפרדים, דאם קורא את המגילה בלי פרסום הנס אז חסר דין דפרסום הנס, אבל חיוב קריאה יוצא גם בלי פרסום הנס. וכן בהדלקת נ"ח אם מדליק בלי שהדלקה זו מפרסמת את הנס שפיר מקיים מצות הדלקה אלא שחיסר מצוה דפרסומא ניסא. ונראה דאין דומה דין פרסומא ניסא בחנוכה לדין פרסומא ניסא דמגילה, דבחנוכה הדין פרסומא ניסא הוא תנאי בקיום המצוה ופרסומי ניסא במגילה או בד' כוסות הוא חיוב בפני עצמו ואין זה תנאי בקיום המצוה. ויש להוכיח זאת דבחנוכה אנו מוצאים הקפדה וסיגים מיוחדים לקיים את ההדלקה למשל נר חנוכה שהניחה להמעלה מכ' אמה פסולה, וכתב רש"י בשבת כ"ב ע"ב וז"ל – דלא **שלטה** ביה עינה למעלה מכ' וליכא פרסומא ניסא, וכ"כ הרמב"ם פ"ד ה"ז מהלכות חנוכה, ומפורש דהדלקה בלי פרסום הנס לא הוי הדלקה וחיוב פרסום הנס מעכב.

אולם בקריאת מגילה יתכן שיש קיום מצוה גם בלי פרסום הנס, כמבואר במגילה י"ט ע"א הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא, וכתב רש"י שם דבעינן אגרת לעצמה דמפורסם הנס יותר, וכי קוראה בין הכתובים נראה כקורא במקרא. ומחו לה אמוראה בציבור שנו. וכתב הר"ן שאין לך לומר לא יצא שלא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד אפילו לכתחילה הילכך אפילו בצבור דיעבד מיהא יצאו, וכ"כ המאירי דאף הציבור יוצאים בדיעבד. ומתבאר דאין בקריאה זו פרסומא ניסא, אפ"ה יוצא בקריאה זו, ואף שלכתחילה צריך קריאה שיש בה פרסום הנס, אבל פרסום הנס אינו מעכב לעצם הדין קריאה, ושפיר יוצא בקריאה שאין בה פרסום הנס. וגם בשתיית ד' כוסות גם אם שתה בלי פרסום הנס ג"כ יצא יד"ח, דכל עיקר דין ד' כוסות לא הותקנה כדי לפרסם את הנס, אלא דהחיוב הוא בפני עצמו, אלא שעי"ז ג"כ מפרסם את הנס דגאולה.

חינוך הבנים

כתב המג"א (סי' תרע"ב) מי שבא מאוחר בלילה לביתו ובני ביתו ישנים ורוצה להדליק נר חנוכה א"א לו להדליק בברכה, וצריך להעירם.

ויש לרמז בזה, כי היסוד של נר חנוכה הוא לחנך את בני ביתו שיראו ויבינו את המושג האמיתי של נס החנוכה והשגחת השי"ת, ומסירות נפש על כל מצוה שהיא, אפילו שפטורים ממנה כמו נס פך השמן שהרי מן התורה אין לשמן טומאה כל עיקר, ואפילו מדרבנן טומאה הותרה בציבור, ואעפ"כ בעבור הידור בעלמא מסרו נפשם, זהו המסר שאדם צריך למסור לבני ביתו בחנוכה.

ואם בני ביתו ישנים בהבלי הזמן ולא רוצים להבין את המשמעות הנכונה אלא יש להם מושג אחר של מאי חנוכה, שחושבים שיוצאים ידי חובה בלטקעס וכדומה, אם לא יעורר ישנים מתרדמתם ויסביר להם מאי חנוכה, אזי הוי ברכה לבטלה.

וכמו בימי מתתיהו כה"ג ובניו שהלכו האב והבנים יחדיו בלב אחד ללחום נגד המתיוונים, כן צריך ללמד את הבנים גם היום.

ולכן מצא השלטי הגבורים (הגהמ"ר) פ' במה מדליקין רמז שכתב: ברוב שנים חנוכה חל בפ' מקץ וסימנך וטבוח טבח והכן, הח' מטבוח והכן הם אותיות חנוכה.

והיינו, מה החזיק את יוסף שישאר נאמן לדרך של אביו, שמר על מאכל כשר אף בזמנים הכי קשים ולא ויתר על שום מנהג של אביו, וכמו שאמרו חז"ל דמות דיוקנו של אביו נתגלתה לו, וזה שמר עליו.

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ

עוגת גבינה

נהגו לאכול מאכלי חלב לפי שזה האכילה יהודית את האויב, והיה בקדמת דעת, נהגו כיום לעשות עוגות אלו ע"י גבינה וכדי שהעוגה תעמוד על תילה ערבו קמח בעוגה ופשוט שברכתה שהכול בעבור שהקמח לדבק ולהעמיד ולא לתת טעם. נזרלת אם תחתית העוגה עשויה ממיני הדגן או אז ודאי תחתית זו ברכתה במ"מ, ולענ"ד כל העוגה בעבור זה ברכתה במ"מ).

ג'לטין

בזמננו נהגו כיום להשתמש בג'לטין דגים ונהשבר מחזיקי הדת), ושמעתי כי חכמים וסופרים עורדו למחות בזה, היתכן לאכול דגים עם גבינה, והלא הב"י סימן פ"ז כתב לאכול כן. ונאמנם כתבו דהוא טעות בדית יוסף, אבל רבים חשבו מטעות אלו). ועוד הוסיפו לומר הרי ג'לטין זה מעמיד כי הוא המותן לעוגה את אורכה גופהה ורחבה, והלכה היא דבר המעמיד אפילו בחלב לא בטל.

היתר ג'לטין בגבינה

ולענ"ד אין לאסור זאת מן הסיבות הבאות:

1. אפילו ג'לטין טרף, יש מתירים מדין פיס חדשות באו לכאן, כדין המוסק הלא הוא דם היה שאינו אוסר תבשיל בגלל שהתנה המוזכר במ"ב סימן רט"ז, ואף זה פיס חדשות באו לו. ואם כי עשוי הוא מעורות דגים ומעתי אחין זה כ"כ פיס חדשות אלא בישול בעלמא שמבשלים את עורות הדגים ואוספים את מה שמתקבץ למעלה מיבשים וזהו הג'לטין הזה).
2. כיון שהוא אבן יבש ללא טעם, אפשר לסמוך על מש"כ רמ"א יו"ד סו"ס פ"ז, לגבי קיבה יבשה שאינה אוסרת.
3. כיון שהוא כמות קטנה לא נותן טעם וקימ"ל גם בסכנתא כי יש ביטול בשיים.

ומה שהוא מעמיד אין זה כלום דדין מעמיד נאמר באיסורים ולא נאמר כלל בסכנתא לפי שסכנתא יסודה בכמות המתערבת ואף שהג'לטין נותן טורה לא "הטורה" בעיתית אלא "החומר" ומבחינת החומר הרי יש שיים.

מגרש

פורקי העול מחבשים את עניין החנוכה "ונהגו" כי בעת התפסס בבתי תאטראות בשדות הכדורגל או אז מבשדים איזה פוחז להדליק נר. ושמעתי אומרים כי ידליק בברכה ובפרט אם התפללו שם ערבית.

ואלגי ז"ע ברכה זו משום דהתקנה והמנהג הוא בית כנסת, וכל מקום שאינו בית כנסת אף שהוא איסוף לרבים שם מהת"ת לבדך. ותפילת ערבית לא הוספת רחוב לבית כנסת, אף שים קדושה קלת לרחובה של עיר הקבוע לתפילה מ"מ אין זה בית כנסת ק"ו מגרש.

שמן מוצק

כבר שיים שעוררו לומר כי שמן מוצק לא נחשב שמן זית. כי אף שבישודו שמן זית הוא מ"מ כיון שע"י חומרים שמבריסים בתוכו, הופכים אותו לאומר אחר ומשתנית מהותו לגמרי ופיים חדשות יש לו בטעם בצורה ובצבע, משום כך אפשר דל"ח שמן זית.

סופגניה

האוכל כמות גדולה אין ברכת המזון לפי שהיא מבושלת. אמנם לעיתת ר"ת נחשב גם גם בהאי גוונא, משום שלדעתו הבישה קובעת ואשר היא עבה נחשבת פת.

והנה האוכל פת של גויים לא אריך למעבד הכי, משום תרתי דסתרי, כי אם האוכל מחשיבה לפת וכו"ת, נופת עכו"ם מותרת) א"כ אוכל בשפע ולא מבכר בהמ"ז, אם אין זה פת, א"כ הוי תבשיל, והוי ביטול גויים.

דרושים אברכים
לפרויקט לימוד גמרא
עם צעירים מתחזקים
באמצעות הטלפון
לזיכוי הרבים
לפרטים – 050-4133270

עקרי הענין

הרב נחום זאב רוזנשטיין

בטור ובשולחן ערוך סי' תרטו סעיף ד **נאמר 'אחר שהדליק, אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו'.**

מנהג זה **הוזכר לראשונה במסכת סופרים, וזה לשונו** פרק כ"ח: "ג"כ"ו ע"ס נוסח מהדורות הגיגער, שהא הנוסחא שהי' וזה בנראה לפנה"פוסקים 'אמרו, בעשרים וחמשה בכסליו מדליקין נר חנוכה [נוכ"ר]. כיצד מברכין, ביום הראשון המדליק מברך שלש ברכות – "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה". ומתנה האומר "הנרות האלו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות אשר עשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמנת ימי חנוכה הנרות האלו קודש, ואין לו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, כדי להודות שמך על נפלאותיך ועל ניסך ועל ישועתך, ואומר ברוך אתה שהחייני, ואומר ברוך אתה שעשה נסים. מלשון המסכת סופרים "מתנה ואומר הנרות הללו וכו', משמע שדהנרות הללו' הוא תנאי שעושה המדליק. לפסק תזו ג מיסא ת ש שנת, מאמר זה הא אנא הבאנא הגרות ה' ל הענה. בנוסח שהובא בש"ס ויא"א בסוף הכרך של מסכת עבודה זרה, יש מספר שינויים: א. לא הזכרה שם המילה 'ומתנה'. ב. סוף הה לבה שצינטנו בגרסת ה' ויא"א מסתיים כך: 'ועל ישותך, ברוך אתה ה' שהחייתנו ואמרשעשה נסים לאבותינו'.

מנהג אמירת 'הנרות הללו' לא הוכר בדברי הפוסקים הגאונים הראשונים הקדמונים, ולא הוזכר בחיבורי הרמב"ם והרי"ף, ולא הובא לא באור זרוע ולא ברוקח. ולראשונה הובא להלכה ולמעשה בדברי המהר"ם מרדטבורג (שו"ת, רפ"ס פאג"ת ר"ד סימן נס), בה"א (שבת פ"ב סי' ה) ובמרדכי (שבת פמה מדליקין רמז תרפ"ח) שכתבו אף הם ששמענו שהמהר"ם מרוטנבורג מנהג לומר הנרות הללו. דברנו הובא ו"ם בדבני יחזקם (הלכות אחים וה"ה נתיב ה' ח"א דף סא טור ט). **וכך נפסק כאמור להלכה בטור ובשולחן ערוך** (סי' תרע"ו סעיף ד).

אחר מגדולי ראשוני האחרונים רבי שאול ב"ר דוד שחיבר ספר שלם בשם 'חנוכת הבית' אודות אמירת 'הנרות הללו' נוסחו והדינים הנלמדים מכנו. המחבר חי במזרח הרחוק אשר בעיר הלוא הוא, ונפלאה היא שוד צו' ה'לתמידהרמ"א, אבדים של בעל התורות חיים התבא הא ש ור הא שון, וכ"כ בהר הלבנון בדרי"ם בהרמ"ר לחשון שהיה גם רם הי' ה' השל"ה המשאת בנימין, הספר בפס בפוא בשנת שע"ו, חבה לחסכמותבלבות של המהרש"א חבא ל"ה הי עזולות אפרים, שכ בוא הה מהבר בשם אחד השופים, 'איש קדוש', הדחנם הא לוף . ספר זה הה בר ר"י המבר"א (בקדוקה סי' תרעו) במקוד למקבר אפוף הצדקה ע"י הנעים בחנוכה, ספר נוסף של המחבר הוא הספר הידוע של אחות הקדמון על ל"ש מ אכות שבת. **בהקדמת הספר מסתפק המחבר בשמונה ספיקות ותמיהות: א. המילה 'הנרות' משמעותה הנרות הידועים, והללו' משמעו דבר לא ידוע ונעלם. ב. היה צריך לומר הנרות הללו שהדלקנו, ולא 'אנו מדליקין, שהרי מתחילים לומר נוסח זה רק לאחר הדלקת הנר הראשון, שהוא עיקר ההדלקה. ג. מה באים למעט במילה 'אנו מדליקים', אם לומר שחרש שוטה וקטן אינם צריכים להדליק, הרי ה נתמעטו כבר במילה 'מדליקים'. ד. מה הכוונה במילים 'על התשועות ועל הנפלאות' מה ההבדל בין תשועות לנפלאות. ה. מה הביאור במילים 'וכל שמנת ימי חנוכה וכו'. ו. למה נאמר בנוסח פעמיים 'הנרות הללו'. ז. למה אומרים 'קודש הם' ולא 'קודשים הם'. ח. למה אומרים באריכות 'אין לנו רשות', היה אפשר לומר בקיצור 'אסור להשתמש'. המחבר מאריך בתשובה לשאלות הללו, לדבריו, כמעט כל דיני חנוכה נרמזו בנוסח הנרות הללו. מקצרר הדיריה לא נביא כאן את תשובתו.**

המהר"ם מרוטנבורג הרא"ש המרדכי ורבינו ירוחם שהזכרנו לעיל השמיטו את סוף דברי המסכת סופרים שהזכיר את הברכות על הניסים והנפלאות אחר אמירת הנרות הללו, ולא ציינו במפורש מתי צריך לומר 'הנרות הללו'. אך מלשון המסכת סופרים שהבאנו לעיל משמע שסדר אמירת הדברים כך הוא: תחילה אומרים את ברכת 'להדליק', אחר כך אומרים 'הנרות הללו', ואח"כ אומרים את הברכות 'שהחייתנו' ו'שעשה נסים'. ואכן בהגהות המנהגים (הגמה, אות כב) שנכתבו בזמן הראשונים נאמר שכך יש לנהוג. בדבריו יש חידוש גדול שלא נהוג בזמננו, לומר 'הנרות הללו' אחר ברכת 'להדליק נר חנוכה', ורקדם אמירת הברכות 'עשה נסים' ושהחייתנו', ורקדם ההדלקה, אף שלכאורה יש בכך הפסק בין ברכת ההדלקה למעשה ההדלקה. ואמנם, רבים מהראשונים שהביאו מנהג זה (כמתה הה ב"ן קנ סי' תקנו) לתמידי של המהרים מרוטבורג האבחדהם חנוכה), ספרהמנהג (שיטה) ה' ל חנוכה, המהרי"ל מנהגים, הלבות חנוכה אה ת ן), התעלמו מדברי המסכת סופרים וכתבו שזמן אמירת 'הנרות הללו' הוא אחר הדלקת הנרות. ובהקדמת ספר חנוכת הבית שהזכרנו לעיל כתב שבכוונה התעלמו הראשונים מדברי המסכת סופרים כיון שפסקו שדבריו אלו אינם להלכה.

ההתיחסות הראשונה לחידושו של המסכת סופרים שאמירת 'הנרות הללו' קודמת לברכות שעשה ניסים ושהחייתנו ולהדלקת הנרות, נמצאת בדברי המהרי"ל (שו"ת סימן קמה) שנקט שאכן כותנת המסכת סופרים לומר שאומרים הנרות הללו מיד אחר ברכת להדליק, ורק אח"כ מברכים שעשה הניסים שהחייתנו וכפשטות לשונו. המהרי"ל מסביר שאנחנו נוהגים על פי מה שנאמר בש"ס בבלי (פסחים ד ע"ם שצריך לברך על ברכה עובר לעשייתה, ולכן אנו מברכים תחילה את שלושת הברכות 'להדליק' 'שעשה ניסים', 'שהחייתנו', אחר כך מדליקים את הנרות, ורק לאחר מכן אומרים 'הנרות הללו', ולא מפסיקים בין הברכה להדלקה. אך במסכת סופרים סברו כירושלמי (מכילת פ"ט ה"ם) שאין חיוב לברך את הברכות עובר לעשייתן, ודי בכך שיברך אתת הברכה בשעת עשייתן, ולכן התיר לומר את 'הנרות הללו' בין הברכה להדלקה. דברי המהרי"ל מתישבים היטב עם דברי התוכן בדרשתו לאש השנה (נוסמכת מגילה בא ע"ב), שכתב שהמסכת הזו היא גמוא ירוש למיתשובתבו ע"יהכמים ירוש למיים.

הכנסת הגדולה (סי' תרעו הגהות הטור) **ערער על ביאורו של המהרי"ל, שהמסכת סופרים כתב את דינו כירושלמי ודלא כהלכתא. לדעתו המסכת סופרים סובר שאומרים 'הנרות הללו' אחר ברכת 'להדליק' ואחר הדלקת הנרות, לפני אמירת ברכת על הניסים וברכת שהחייתנו. ואין מניעה לנהוג כך מחמת דין 'עובר לעשייתן', כיון שברכת המצוה העיקרית היא ברכת 'להדליק נר חנוכה' ולאחריה מדליקים מיד את הנרות. והברכות 'על הניסים' ו'שהחייתנו' הם ברכות הנראה ואין מניעה לברכם אחרי ההדלקה. בכל אופן מוסכם גם על הכנסת הגדולה שהיום נוהגים כמהרי"ל לומר 'הנרות הללו' אחר שלושת הברכות ואחר ההדלקה, והוסיף שם שכך משמע גם מדברי הטור סי' תרעו. ההגלת עיקב בפירוש על מסכת סופרים (פ"כ ה"י), הובא בש"ס ויא"א) הה חיק לכת ובהב שלש ובהמסכת סופרים הבא דווקא, אף לדעת המסכת סופרים אומרים 'הנרות הללו' אחר שלושת הברכות. אף החתי"א בספרוכבר לאדן דף קסה ע"א) נוטה לומר שעדיף להקדים הנרות שהמסכת סופרים.**

דרך נוספת ומחודשת בביאור דברי המסכת סופרים נקט בעל הלקט יושר (ח"א אורח, עמוד קב ענין א) **בשם** מהר"י מינץ ומה"ר יעקב מיישטרי, **לדבריהם המילים 'ברוך שהחייתנו' ו'ראשו עשה ניסים' הם חלק** מהטקסט של 'הנרות הללו', **כך שלדעתם הנוסח הוא: 'הנרות הללו אנחנו מדליקין על הנסים ועל הישועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהנך הקדושים וכל מצות שמנת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש לאורן אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על ניסיך ועל ופלאותיך ועל ישועתיך. ברוך שהחייתנו, ואשר עשה ניסים'.** וכך משמע גם מדברי הגרא"ש (ח"ג, ר"ה, הובא בש"ס בספר ערוכהבהבית כהב שאין לקרוק בדברי הגרא"ה ומיומנותן). הלקט ישר מביא את לדברים, מכך שדמסכת סופרים הקדים את שהחייתנו לאשר עשה נסים, אף שסדר הברכות לפיהמסכת בפוסק הוא שעשה נסים, ולאחריו שהחייתנו. דרך זו שלדעת הלקט יושר לא הובאה בדברי הפוסקים פלוגה, ולא ידוע על קדילה: כיש וא לשהבה כדברו.

דין אמירת 'הנרות הללו' אחר הברכות והדהדלקה, נפסק כאמור בשולחן ערוך (סי' תרעו סעיף ה) **וד"ל 'אחר שהדליק, אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו'. בדברי הש"ע מבאר שיש לומר 'הנרות הללו' אחר אמירת שלושת הברכות ואחר ההדלקה, כמנהג שהוזכר במהרי"ל וכפשטות לשון רוב הראשונים.** אף הה תוכ יא ש (סעיף ב) ש לא את פשטות לשון הפוסקים הסופרים, בהב שמבהבם את שלושת הבהבות הה לפני ההדלקה.

אחר זמנו של השו"ע, חודשה תוספת הלכתית הנהוגה בזמננו, שמקורה בשו"ת מהרש"ל (סימן פה) לדעתו יש להתחיל לומר 'הנרות הללו' מיד אחר גמר הדלקת הנר הראשון שהוא עיקר ההדלקה, ולסיים את אמירת הנרות הללו תוך כדי הדלקת שאר הנרות. וכך נפסק בקצור שולחן ערוך (סי' קלט סעיף ה: עם סי' תרעו סעיף יד) במג"א שם סק"ג: במעמה ברוח (סק"ח), וכך מאמר מהגם הה שם. **המשנ"ב הוסיף בשם הפמ"ג** (שם משב"ז סק"ה: א"א סק"ג) **שגם אדם הנוהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק את כל הנרות יפה עשה. והשו"ע הרב** (בסקס הסיד"ה, דיני תענה), **והמאמר מרדכי** (סק"ה) **פסקו שלכתחילה יש לנהוג לומר 'הנרות הללו' אחר הדלקת כל הנרות, כפשטות לשון השו"ע.**

אכילת מאכלי חלב ומאכלים מטוגנים בחנוכה - בספרי הפוסקים האשכנזים הראשונים האורחות חיים והכלבו (הלכות חנוכה) והר"ן (שבת פ"ב) אנו מוצאים את המנהג המפורסם לאכול מאכלי בגינה בחנוכה, מנהג זה תוקן כזכר למעשה יהודית שהיתה בת יוחנן כהן גדול והאכילה את האויב תבשיל של בגינה כדי שיצמא וישתה וישתכר, **ותחבה ראשו ובראו כלם, המנהג נפסק להלכה** (שו"ת הרדב"ז סי' פה, תמ"א שם). **ואף שעל פניו נראה שהמנהג הוא מנהג אשכנזי, ולכן הובא רק ברמ"א, נביא בהמשך המאמר מקורות לכך שכבר סמוך תקופת השולחן ערוך נהגו בכך גם חכמי הספרדים** בארה"ב בעל הגות הקדמוני הארוכנו בדברי הרבנים שמעשה זה לא ארע כלל בחנוכה).

המנהג הוא לאכול בחנוכה מאכלים מטוגנים בשמן אינו מופיע בספרי הפוסקים הדיוטים, אך יש לו נקודות קדמונים. המילה 'לבבות' מופיעה לראשונה מנעשי אמנון וחמר שבספר שמואל ב' יג:ח- ט) שאחי יָקָח אֶת הַבָּצֵק וַיָּלָשׁ וַיַּלֶּבֶב לְעֵינָיו וַיְבַשֵּׁל אֶת הַלְּבִבֹת, וַיִּקַּח אֶת הַמַּרְשֶׁת וַיְחַבֵּק לְפָנָיו. וישרשו המפרשים שם שדבר עשוהם של אוהם לבבות מובארה מתוך המסקנים, שדרשי הדתנים שם ותוהם 'וַיַּלֶּבֶב' – 'וחבלוהו', כלומר שלקחה בצק ושפכה עליהם מים רותחים, זה ליבב הלבבות, לאחרי מ כן טבחה אותם בשמן, ומכו שפרשו חדל בספרדיים (כא ע"א) שהנער עשה לו 'מיני טגון', ומנומנעות הבסקן ובקרה אֶת הַמַּרְשֶׁת וַיְחַבֵּק לְפָנָיו, שרֵעֵינָרֶת הוא מחבת, שדרי בכל מקום שמחבב בתודה 'מחבבה' (ויקרא ב ה, וועד) מתקנם האוקלוס עמ"ס ויקרא. הלבבות הללו דבוות לשמנים של ימנ נו.

הספופנין מחכרים במשנה מסכת חלה (פ"א מ"ד) ובגמרא מסכת פסחים (לד ע"א) מעין חיוב ה פרשת חלה, ופרשו הראשונים שם (רש"י הא"ש הל' חלה סי' ב) שהספופנים הם הקרקים דקים שעשויים בסמנן, ומעשרי מסכת חלים (פ"ה מ"ח) משמע שהספופנין נאפים בתנור ואינם מטוגנים בשמן. [אולי הוא המאפה החתוגנו המקרא "לחת ק"ן, ואם דומים לספופנים של ימנו, הנפנם הוא שבתנו.

הראשון שהזכיר את מנהג אכילת לביבות וסופגנים בחנוכה הוא רבי קלונימוס בר קלונימוס בר מאיר הנשיא שחי לפני כשבע מאות שנה בפרובנס שבדרום צרפת [נפטר בשנת ה' אלפים פ"ח]. בואחד משיריו שהובא בספר 'אבן בוחן' נכתב: 'ובחודש התשיעי בכסלו, קול המון שליץ, לכבוד בתתיהו בן יוחנן ולא לגאי, ולכבוד בן חשמונאי, יאפסו הנשים החשובונות, ביקאות לעשות הבריאה הלבב הלביבות, ענולות גדולות בהקף המרחשת, ומראיהן טוב יתי וארגמני כמראה הקשת, יאפו אם הבצק ומינים יעשו מטעמים מהעיסה, חבין קדרה ובן דייסא, ועל הכל יקחו סולת חיטין, ויעשו ממנו הסופגניין והאסקרטין'. בשיר זה מוזכרים חמישה מאכלים שנהגו לאכול בחנוכה: **א. לביבות. ב. חבין קדירה. ג. דייסא. ד. סופגניין. ה. איסקרטין. טעם אכילת המאכלים הללו בחנוכה.לא מוסבר.** מאחז לעל מה הם לבבות הסופגנין בלשון הרבין ובלשון וקחדיל, גם שאר המאכלים הם מתרם אם, והחכרו בדברי חז"ל בהקשרים שונים. במסכת ברכות (לו ע"ם) תו חכמים מעניין הבהבה אותה יש לברך על חבין קדירה דייסא, במגמא, הרש"י שם מבארי שחבין קדירה: הא מאכל מתוקן העשוי מדבש ומקמח ומבקדירה. נראה בנוסח מבאה בעקים. בדייסא הא תבשיל העשוי מחיטים כתוש ות, הא איסקרטין מתרם במשנה מסכת חלה (פ"א מ"ח) ובמגמא מסכת פסחים (לו ע"א) מעניין חיוב הפרשת חלה, ופרשו הראשונים שם (רש"י הא"ש הל' חלה סי' ב) שהאסקרטין עשויים כעפ ח"ת הם מטוגנים בתמנ, ועיסות דסו מאד. **מנהג אכילת מיני המאכל המופיעים בספר אבן בוחן היו לא החזכר בספרים שונים של בני דורו. נראה שבמשך השנים הופסק מסיבות כשלהם מנהג אכילת שלל המאכלים הללו, ונשאר רק רק מנהג אכילת הלביבות, הם הסופגניות של היום.**

בספר שריד ופליט שהובא לאחר הרב יעקב משה טולדאנו בשנת תש"ה **הובא קטע שמיוחס לפידוש התפילות של רבי מיימון אבי הרמב"ם** שבה בכר בערבית (ספר דף החזכר בשרת התשביין ח"א סי' ב), **בדברוי מדגיש כובד חשיבות השמירה על המנהגים, ובדרך אגב החכר מנהג אכילת הסופגניין, וכך נאמר שם: 'כתב רבינו מיימון בן יוסף בחיבורו על התפלות בלשון ערבי בפירושו על ענין חנוכה 'אין לחבוק בשום מנהג ואפילו מנהג אין, ותחייבים כל נכון לו לעשות שמחה ושמחה ומאכל פירסום לנס שעשה ה' ברוך הוא עמנו (ובהם) באותם הימים, ופשט המנהג לעשות סופגניין בערבי אלספגיה והם הצפחיות [בבדשן] ובתרגום איסקרטין, [וחיא] מנהג הקדמונים משום שהם קלוים בשמן זכר לברכתו. וכתב רבינו ניסים ז"ל במגילת סתרים כי כל מנהגי האומה באלו המנהגות כמו זה, והראוי בראש השנה, החלב בפרים ובמצאי פסח, והפולים ביום הושענא רבה, אותם המנהגות אין לנו לבוזתם, ומי שהנהיגם זריז ומשתדל הוא כי הם מעיקרים נעשים ולא יבוז במנהג האומה, וכבר אמר הגביא ע"ה 'אל תטוש תורת אמך דו אומתך אל תעזוב. ובקבלות הגאונים ראשי ישיבות נזכרו מנהגים כמו אלה בהגבונותהם בסיפרידים ולא יתבזה דבר סמה שעשו הקדמונים. עד כאן לשון של רבינו מיימון'. קטע זה מצוא בכתבוי של רבי דה הה ביר מאיר טולדאנו, שהעתיק מכתב דו של רבי דוד הסבנוני מהעיר סאלי, בשם ספר פידוש התפלות חיבור רבנו מיימון. הרב יעקב משה טולדנו בספר שריד ופליט טוען שהעתיקו אתהדברים מספר קדמון אחת של רבי יהוחה ב"ר מאיר טולאנו שבכתב היד אנו שבתו על כתב היד הנמצא בספרייה הלאומית ו ולא מצאנו בכתב יד זה הענוקן בדיני מנהגי הסכנות שהתפילות הזו ולאחת הדברים הללו אך דברים דומים נמצאו בכתב יד אחר שו רבי דה הה ביר מאיר טולדאנו (כתי' F21174 שבספרייה הלאומית), שבכתב מאמקנם שבמרוקו ו בשנת תקי"מ, אנו הענתקו משם את הלשון המדוקת של רבי יהוחה טולדאנו בשם רבי דוד בן אחרון סבנוני בשם רבנו מיימון. **בדברים הללו המיוחסים לרבי מיימון כתוב שאותם שסופגניין שנהגים לאכול הם כיתי למה שנקרא בלשון התורה 'צפיחית בדבש' (שמות טז לא), ובלשון חז"ל בארמית 'איסקרטין' (תרגום שם), ודהיינו צפיחיות שמטוגנות בדבש ובשמן.**

טעם המנהג הוזכר בקיצור בדברי רבי מיימון 'משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו'. נראה שכוונתו לומר שכזכר לברכה שהיתה בשמן שבפך שדלק שמונה ימים אנו נהגים לאכול מאכלים מטוגנים בשמן. טעם נוסף למנהג נכתב בשם הגאון ר' שלמה דלמן אוירבאך זצ"ל, בספר הליכות שלמה ארחות הלכה פי"ז, שבחנוכת בית השמנאי יהודו את כל המקדש, ואילו את אבני המזבח שעקנום היוונים לא ידעו לטהר ונגזום (עבודה זרה נ"ב ע"ב) והצטערו על כך ולכן נהגו לאכול מאכלים שמברכין עליהם ברכת מעין שלש שבה מזכירין "ועל מזבחך" משא"כ בברכת במזון שאין מוזכר בה המזבח.

צדקה בחנוכה - ענין נתינת צדקה בחנוכה הוזכר ברבים מספרי גדולי האחרונים. בראשם, המגן אברהם (סי' תרע) שכתב בשם ספר חנוכת הבית **'נהגים הגברים הענים לסבב בחנוכה על הפתחים'.** ספר 'חנוכת הבית' נכתב ע"י אחד מגדולי קדמוני האחרונים רבי שאול בן דוד שחיבר גם את ספר כל אורות על מלאכות שבת, (הי בשנים ש"ל – תי"ב לנוך). מדברי שו"ת הרשב"א (ח"ג סי' תצ"ז) **משמע שמנהג נתינת הצדקה בחנוכה, היה נהוג כבר בזמן הראשונים,** (ואה בדה: בם צפנעה פעמה מתנות עניים פ"ש ה"ם.

בטעם נתינת צדקה בחנוכה מצינו דרכים שונות. בספר חנוכת הבית שהוא מקור מנהג זה כתב שהמילה חנוכה באתב"ש עולה בגימטריא 'צדקה'. והוסיף שם שהצדקה צריכה להנתן בסוד כמו השמן שמצאו המכבדים שהיה סמוך מן הענין. צדקה זו צריכה להנתן בעיקר לנערים לומדי תורה שסוד שמן הטוב משפיע עליהם, ולכן ט"ב נערים מחזרים על הפתחים בחנוכה בזמרים, שהתיבות 'טיב נערים' עולה בגימטריא 'שמן'. הפכים הקטנים שהנערים מחזרים עמם על הפתחים, מרמזים על הנס שנעשה בפך קטן. והארוך שם עוד בקשר שבין צדקה לחנוכה.

הפרי מגדים (אשל אברהם בסחלה סימן תרנו) **כתב שבני ישראל התרשלו באותו דור בתורה ובעבודה שהיא גמילות חסדים בממון, ונענשו בכך שגזרו עליהם היוונים גזירות וביטלו אותם מתורה ומעבודה בבית המקדש** (כמו שכתב הב"ח בסי' תרנו), **ומשום כך מחוייבים אנו בימי החנוכה להתחזק בלימוד תורה, ובעבודה שבלב זו תפילה, ובגמילות חסדים בממון ובגוף.** בעין זה כתב הבני ששנור (בסליק מאמר ב [לון], ועיש עוד במאמר ד [לח]). **ברדשות החתם סופר** (א"ח עמ' ס"ח) **כתב שתיקנו לתת צדקה כדי שיכנס העני ויצא מביתו בין הנר למזוזה, וכך הוא יקיים את מצות אהבת ה' בכל לבבך –יחוד ה' במזוזה, בכל נפשך –בנר חנוכה, שנר ה' נשמת אדם, ובכל מאודך בצדקה לעני, ועי"ז יתברך, ויתקיים בו 'ידיהי נעם ה' אלוקינו עלינו", נעם ר"ת נר עני מ'זוזה.**

בעומק הענין

הרה"ג ישראל ויינברג

מנהג משתה ושמחה בחנוכה

בשו"ע (סי' תר"ע ס"ב) ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמחה. וכתב במשנ"ב בשם הלבוש, ונראה הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את **הגופות** שהוא בטול משתה ושמחה לכך כשהצילם הקב"ה ממנו קבעו לשבחו יתי' ג"כ ע"י משתה ושמחה. משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם אלא להמיר **דתם** לכך אנו מודים ומשבחים לו, ולא תיקנו שמחת הגוף.

וצ"ב לפי"ז משי"כ רמ"א, שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות משום דבאותן הימים היה חנוכת **המזבח** (מהר"א מפראג). הא אף מה שפגמו היוונים למזבח, לא היה בזה גזירה על הגופים, ואמאי קבעו משתה ושמחה.

ובד"מ הביא שמהר"א הקשה סתירה דבמגילת תענית ובמרדכי ובמדרש איתא שחנוכה הוא על שם חנוכת המזבח, ואילו בגמ' בשבת איתא שהוא על שם הנס. ותירץ ד"משתה ושמחה" קבעו משום חנוכת המזבח. ו"להודות" קבעו משום הנס.

ונראה ביאור הדברים, דבפורים קבעו המשתה ושמחה, כחלק **מדין ההודאה,** כלומר לפרסם הנס על ידי משתה ושמחה, ולהודות לבורא יתי' מתוך משתה ושמחה. ולעניין זה כתבו הראשונים בחבונה אין הדבר כן, דלא תיקנו שתהא **ההודאה** בדרך משתה ושמחה. ועל זה הוא שכתב הלבוש הטעם משום שההצלה לא היתה הצלת הגוף, משו"ה אף ההודאה אינו עם שמחת הגוף.

ומהר"א מפראג חידש שיש דין משתה ושמחה, לא מתורת "הודאה" אלא משום שמחה של מצוה על גמר חנוכת המזבח. וכההיא דאמרינן (שבת קי"ט.:) אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן, ע"כ. ובב"ב (קכ"א.) לא היו י"ש לישראל כט"ו באב וכו', ושם (:) רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה. ובנימוק"י כתב שהעתיק דברי הגמ' ללמוד מהם, שהוא מנהג לשמוח בענין מצווה, עד שכשהשלימה עושים משתה ושמחה וי"ט, ע"כ. ובטור (או"ח תרס"ט) שנוהגים שהעולה לסיום התורה ולתחילתה, עושים משתה ושמחה לקרואים. ובב"י ממדרש שה"ש ויעש משתה לכל עבדיו, אמר רבי יצחק מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה, ע"כ.

וכיוון ששמחה זו אינה אופן של הודאה, משום הכי לא תליא כלל אם היתה הגזירה על הגוף על הנפש, דלאו משום ההצלה מן הנס היא באה ולא בתורת הודאה היא באה, אלא משום שמחה של גמרה של מצוה. ופשוט.

עוד ברמ"א, ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם **ואז** הוי סעודת מצוה (מנהגים). וכתב במשנ"ב, ר"ל **בצרוף זה,** ע"כ. וצ"ב הצירוף.

ונראה, שאם היו מתקנים להודות על ידי משתה, הרי אפילו היה עושה משתה בעלמא היה בזה קיום הודאה, כמו בהדלקת נ"ח ובמשתה של פורים. אבל כיוון שלא תיקנו כך צריך לפרש הודאתו, ונכלל ע"י"ז בקיום של "להודות".

הנושאים הבאים

וישב – מנהגי ימי חנוכה
מקץ - החלום בהלכה - ופרעה חולם מ"א א'
ויגש – הפסק בקר"ש וברכותיה - ויפול על צווארי מ"ו ט' וברש"י שהיה קורא את שמע
ויחי - הפסקה

המרכז לספרים חדשים ואמריקאים
"הספר המיוחד - אור הספר"
רחוב חגי 14
ממשיכים
הנחות ענק
חבל להחמיץ
20%-25% הנחה

מוסד הרב קוק
הושלמה הסידרה
אור החיים
על התורה
הערוך והמבואר

מכון ירושלים
הושלמה הסדרה
פירוש הרמב"ן על התורה
חמשה כרכים
ע"פ דפו"ר עם תיקונים ושינויי נוסחאות, ציונים ומקורות וחונים עליו גדולי מפרשיו ומבאריו ובראשם ה"תכלת מרדכי" ערוכים מחדש ע"ם כת"י ודפו"ר, עם מקורות וציונים, הערות וביאורים להשיג בחנויות הספרים

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי יחזקאל לוינשטיין - משגיח ישיבת פוניבז'
[תרמ"ה - תשל"ד] משיחותיו בכת"י תלמיד

במהות נס החנוכה

הנה ידוע הקו' מדוע עושים אנו את חג החנוכה שמונה ימים, אף שנס פך השמן היה רק שבעה ימים, וביותר ידוע להק' מדוע עושים אנו את החג דוקא על נס פך השמן, הרי נס המלחמה שהיו מעטים ביד רבים גדול הוא לעין כל.

ויש לבאר, דהנה אצלינו אין הניסים נחשבים דבר שהוא יוצא מן הכלל שיש לנו לקבוע חג בעבורם, שהרי כל הטבע הוא ניסים וכל מהלך חיינו הוא נס, אלא דכל נס שאינו גלוי וברור מהות הנס, כי יש לתלות זאת בדבר אחר אפילו בצד קטן, אין עושין עליו חג, ולכן המלחמה היות והיא נעשתה בחרב וחנית יש מקום לטעות כאילו זרועם הושיעם למו, ואין זה נס מפורש אשר פרסומו יעיד לזה כי אך ורק כולו נס הוא, וכמו שמצינו בפרשת שמעון וּלוי שהרגו עיר שלימה, והדבר מוזכר ברמז בלבד ולא האריכה בו תורה, דהיות ועשו זאת לפי חרב, יש מקום לטעות שבכוחם עשו כן, ואי"ז נס טבעי שרב ענין הפרסום בו, אולם נס פך השמן שהדליקו ממנו המנורה ח' ימים בזה הרי יש כיוון פרסום גלוי ופומבי, וברור לכל שזהו נס ובשביל ישראל הוא, א. שדלקה המנורה בבית המקדש סימן שה' רוצה בזה ומחבב עבודתן של ישראל, ב. הלא שמן הוא ואין לו כח עצמי או "זרוע שתושיע לו" זמן הרגיל שידלק רק יום א' וכאן דלק שמונה ימים, נס מפורסם וגלוי זה כולו אומר ומכריז שעשה ד' לעמו נס והוא בעצמו מודיע לכל שנס הוא, הנס מדבר כאן בשביל עצמו ובזה חבה יתירה נודעת לו כי הוא מודיע לכל שרוצה הוא שידעו ישראל כי ד' עושה להם נסים וחפץ בהם וזו היא החשיבות שמחשיב אותנו וזו היא שמחתנו והעיקר הגדול שלנו תמיד.

והנה אף כי נס כח השמן הוא רק לז' ימים, מ"מ הנס שדלקה המנורה בביהמ"ק שבכך נראה כי מחבב הקב"ה עבודתן של ישראל זה שייך בכל הח' ימים, ולפיכך הודאת הנס היא על הימים כולם.

ומכאן השמחה בנס חנוכה, ומכאן הענין של פרסומי ניסא, כי הלא העיקר הוא כאן רק הפרסום. "נס מפורסם" ולכן כמה שיש יותר פרסום הכל יותר טוב, ומכאן למהדרין מן המהדרין איש וביתו וכו', כי אם הפרסום הוא העיקר השמחה היא בזה שזכינו לראות שד' מיַקר אותנו, מיקר את עמו בזה שמודיע לעין כל ומפרסם שעושה להם נס, מוכח מכאן שמחשיב את עמו, ובזה היא שמחתנו. ונראה אנו בימינו אלה כמה חיזוק צריך לתת לנו חג החנוכה, חנוכה מודיע לנו שרוצה ד' בנו ובהתקרבותו אליו, גם בימינו אלה שהמצב של כלל ישראל הוא הלא נורא למאד ולא הי' כמוהו. וזה צריך לתת לכ"א חיזוק ולהראות לכל איך שקרובים אנו למטרתינו העיקרית להתקרבות לה', וזהו ענין הפרסומי ניסא בכל שמונת ימי החנוכה.

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

נס פך השמן שהאיר ליהודי וילנא

בביהמ"ד הגדול בוילנא עמד בצד דרום מנורת נחושת עשויה דגומת מנורת ביהמ"ק, יופיה היה לפה בפי רבים, עד כי בשנת תרע"ד החליטה ממשלת רוסיה כי מקומה במוסקבה.

על כסא הרבנות אותה עת ישב הגה"צ רבי יהושע העשיל, יהודי וילנא עברו תלאות רבות, המיסים הרבים שהוטלו עליהם הכריעו את ממונם, ובלית ברירה נלקח ביהמ"ד הגדול כערבון על תשלומי המיסים. בצר להם פנו היהודים לבית החיים לשפוך שיח כדי שיקומו גאוניה וצדקיה של וילנא ויבקשו רחמים, אך גם צעד זה נמנע מהם.. משהבחינו היהודים כי קצם קרב החליטו לשוב בתשובה שלימה, אך ביהכ"נ נעול על בריח..

נמצאו מנין יהודים ישישים יראים ושלמים שיצאו בחשאי את העיר לעיירה טרוקי ומשם דרך מערת סתרים שהוליכה עד ביהכ"נ הגדול ובאמצעיתו של הלילה הדליקו נרות וערכו תיקון חצות בדבקות גדולה, משהגיעו למילים 'בהיכלך שמיר ושית' נשמע קול בכי תמרורים ונשא בחשבת ליל על כפני כח רחוב היהודים שלא ידעו מקור הבכי מהו.

לא עברו ימים רבים וקול על ה'בת קול' הבוכה ומיילל בחצות הליל בביהכ"נ, הגיע אל הדוכס בעצמו, והוא בלווית משרתיו רכובים על סוסים החליטו לראות ולהתרשם מכך בעצמם, הם בדקו בכל צורה שדלתות הביכ"נ נעולים היטב, נטלו סולם ועלו לראות ממעל מה מתרחש פנימה, ולנגד עיניהם נראו עשרה ישישים עטופים בגדי לבן כמתים ומיללים ובוכים, עד כי נבהל הדוכס ביותר, ושב מיד לביתו, בחלומו ראה אחד היהודים שהבחין בהיותו בביהכ"נ עומד לציבו ומדבר אליו דברים קשים:

'דע לך דוכס!! עד מתי תחזיק את ביהכ"נ סגור וחתום לחלל שמו הקדוש? כבר עברת את המדה ואם להבא לא תתן ליהודים להתפלל בו סופך יהיה מר מאד!!'.

למחרת קרא הדוכס לראש הקהילה והודיעו כי מוכן הוא לפתוח את שערי ביהכ"נ ובלבד שימשכנו אצלו חפץ יקר ממנו למשכון, בהתיעצות עם המרא דאתרא רבי יהושע העשיל הוחלט למשכן את המנורה שכן כל מהותה נס הוא והיהודים מלומדים בנסים יכולים לצפות לנס.. שמח הדוכס על קבלת המנורה והניחה לפני פסיליו, בכך חשב יכפר חרון אפו אל אלוקי הידים.. אך המנורה החלה להעלות עשן רב והשחירה כל פסיליו, והדוכס שחשש לשלומו הצניע את החנוכיה ושמרה בהדרת כבוד.

והנה הגיעו ימי החנוכה, ומשרצו להכין את החנוכיה במקומה להדלקה נזכרו הכל כי היא ממושכנת אצל הדוכס, ניסו להניח חנוכיה אחרת קטנה יותר כל כל הנרות שהודלקו בה ואפילו גדולים וטובים דעכו מיד ונכבו, הבינו הכל כי רמז הוא משמים לפדות המנורה הגדולה שלהם שלא תשאר בידי עכו"ם.

מיד למחרת בא' דחנוכה התחילה חברת 'נר תמיד' לקבץ כספים מיהודי האיזור כולו, מספר שנים לקח לאסוף סכום גדול של מסים אותם חייבים לדוכס, וביום א' דחנוכה שנת תצ"ג היה ליהודי וילנא אורה ושמחה, החנוכיה שבה להאיר במקומה בביהכ"נ הגדול, ותחושת הכל היתה כי נס פך השמן התרחש אצלם בשנה זו במלא עוזה, הכל באו לשמוע ביום א' את הברכות שביטאו היטב את תחושת הכל - 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

נר חנוכה
מימין או משמאל

במרכזו של חג החנוכה עומדת מצוות הדלקת נרות החנוכה, הדלקת נרות חנוכה היא מצווה חביבה ומיוחדת. הגמרא מפליגה בחשיבותה ואומרת: 'הרגיל בנר הוויין לו בנים תלמידי חכמים'. ופירושו, מי שנהיר בהדלקת נרות כראוי זוכה שיהיו לו בנים תלמידי חכמים. זו הבטחה שכולנו מתפללים ומקוים לזכות בה. ההלכה קובעת את מקום הנחת נר חנוכה, ואומרת: "מצווה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל - ויהיה מסובב במצוות". כאשר הוא יעמוד בפתח הבית וידליק את נר חנוכה הוא יהיה מסובב במצוות משני צדדיו. מצידו הימני המזוזה, ומצידו השמאלי נר חנוכה.

"ימין ד' עושה חיל ימין ד' רוממה", אנחנו יודעים שצד ימין הוא נחשב תמיד לצד החשוב והחזק, יד ימין נחשבת ליד החזקה. לעומת זה, צד שמאל הוא הצד החלש. יד שמאל היא חלשה יותר. היא נקראת יד כהה. לכן מניחים תפילין על יד שמאל מפני שבפסוק כתוב "והיו לאות על ידכה" ודורשים חז"ל 'יד כהה' היד החלשה. לכאורה ראוי להתבונן מדוע באמת אנו מדליקים את נר החנוכה בצד שמאל של הפתח. הרי נר חנוכה זוהי מצווה חביבה ביותר. היא נוהגת רק פעם אחת בשנה. זוהי המצווה היחידה שיש לנו עניין להדר בה ברמות גבוהות של מהדרין, ומהדרין מן המהדרין. האם אין בכך שאנו מדליקים בצד שמאל הפחתה מחשיבותה של מצוות נר חנוכה, שכל כך צריך להיזהר בה. מדוע באמת לא נדליק גם את נר החנוכה בצד ימין, בצד היותר חזק והחשוב, באותו צד, יחד עם המזוזה.

כאשר נתבונן במהותו של נר חנוכה ובמהותה של מצוות המזוזה נמצא הבדל משמעותי ביניהם. המזוזה קבועה על פתח הבית מבחוץ. תפקידה לשמור ולהגן על הבית מאווירת הרחוב. למנוע כניסת מזיקים ח"ו אל תוך הבית. קובעים את המזוזה על פתח הבית 'מבחוץ' והיא מגינה על הבית 'בפנים'. לעומת זאת נר חנוכה מהותו 'פרסום הנס'. מטרתו להקרין ולהאיר מתוך הבית החוצה אל הרחוב, הכיוון הוא 'מבפנים' כדי להשפיע כלפי 'חוץ'. עכשיו נתבונן ונמצא כי כאשר אנחנו עומדים בפתח הבית ונכנסים פנימה, פנינו אל תוך הבית. המזוזה נמצאת כעת בצד ימין שלנו. היא במקום החזק והחשוב. שם היא ממלאת את תפקידה להיות שומרת על הבית, היא חוסמת את הבית מכניסת רוחות זרות.

לעומת זאת כאשר אנחנו עומדים בפתח הבית ומדליקים את נר החנוכה פנינו כלפי חוץ, כדי להאיר ולהקרין מהאור הפנימי שבבית על הרחוב החשוך. בעומדנו עם הפנים כלפי חוץ אכן נמצא נר חנוכה בצידנו הימני. נכון שכאשר עומדים בכניסה לבית נראה הדבר שהמזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. אבל כאשר מתבוננים ביעוד והמטרה של כל אחת ממצוות אלו גם המזוזה וגם נר חנוכה נמצאים בצד ימין של מקיים המצווה, לשניהם עוצמה והחשיבות למלא תפקידם בשלמות. כי אנו זקוקים לכוח ולעוצמה של שניהם. החיים מפגישים אותנו עם ניסיונות בלתי פוסקים. בכל החלטה, על כל צעד ושעל, אנו נתקלים בכוחות מנוגדים. מה לעשות? איך להתייחס? אם זה בדברים שבין אדם למקום ואם זה בדברים שבין אדם לחברו. אנו מרגישים את המאבק הפנימי בו יצר הטוב מושך לכאן ויצר הרע מושך לכאן.

'לפתח חטאת רובץ' מאז בואו של האדם לעולם הוא נמצא במאבק המתמיד הזה. במלחמת הטוב ברע, במלחמת האור בחושך. הכוחות הנאבקים אינם תמיד שווים. מצד אחד הסביבה והחברה, יחד עם הנאות ותאוות העולם הזה מול האמונה בבורא עולם, בשכר ובעונש, והאדם הקטן בתווך. אך זאת עלינו לדעת כי יש לנו את הכוח לנצח. אם הועמדנו בניסיון סימן שיש לנו את האפשרות להצליח. עלינו להתמודד להתגבר ולנצח.

ימי החנוכה בהם נצחו החשמונאים המעטים והחלשים את היוונים הרבים והחזקים מלמדים אותנו כי 'לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ד'' הקב"ה נותן לנו כוחות רוחניים מיוחדים להילחם ולהתמודד אל מול הרחוב המלא כפירה, ולנצח. מצוות הדלקת נרות החנוכה מלמדת אותנו איך מעט מהאור דוחה הרבה מהחושך. מה סוד הדבר? אם נתבונן בנר הדולק נראה כי בד בבד עם השלהבת המאירה הולך ומתכלה הנר הולך ומתמעט השמן שבחנוכייה. הנר שורף ומכלה וכך הוא מאיר.ללמד אותנו כי הקרבה וויתור הם האנרגיה הדרושה כדי להאיר. אחד בא על חשבון השני. זה קשה לשמור על כשרות הבית, זה קשה להקפיד על צניעות וזה מאד קשה לוותר בעת ויכוח. אבל זה הוא התנאי למעט האור שידחה הרבה מן החושך.

'מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל' קודם כל עלינו לשמור על פח השמן הטהור, על הנשמה הטהורה שניתנה לנו. ללמוד תורה בקדושה ובטהרה, למלא את עצמנו בתורה ויראת שמים ורק אז כאשר הנפש תימלא ותעלה על גדותיה אז נאיר מבפנים החוצה נקרין מאור תורתנו על הסביבה כולה. בימי החנוכה אנו גומרים יום יום את ההלל. אנחנו מבקשים ומתחננים לקב"ה 'הושיעה נא' הצליחה נא' תן לנו את הכוח לעמוד בניסיונות. תן לנו את הסייעתא דשמיא להצליח להתגבר על היצר. רבנו יונה הרי לימד אותנו 'שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו'.

כדי לזכות לעזרת השי"ת אנחנו צריכים להכיר ולדעת את מצבנו. כי 'לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחננינו לפניך' 'מה אנו מה חיינו מה כוחנו' 'הלוא כל הגיבורים כאין לפניך'. לכן אנחנו ממשיכים ואומרים: 'כי אני עבדך' אנחנו עבדים לקב"ה כחומר ביד היוצר. כולנו כאין וכאפס אנו עבדים לקב"ה ומבטלים כל רצונותינו לרצונו. זו הדרך לקבל את הסייעתא דשמיא הדרושה ורק אז מובטחים אנו כי ניווש ונצליח. בעומדנו ליד נר חנוכה, שגם הוא נמצא בימיננו ומעצים אותנו בכוחות של 'ימין ד' עושה חיל', נגביר חיילים בלימוד התורה בעמל וביגיעה ונמשיך לעשות חיל בעלייה מתמדת בדרך העולה בית ד'.

מבאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

מנהג הדריידל (סביבון) בחנוכה

אחד ממנהגי חנוכה הוא, משחק הדריידל (סביבון), ואע"פ שנראה שהוא משחק מיועד רק לילדים, לא כן הוא אלא טמון בו רמזים וסודות נשגבים. ונהגו לשחק בו הרבה מגדולי ומאורי ישראל.

וכמו שמסופר על הרה"ק רבי יצחק מנעשכיז זצ"ל שסיבב כמה פעמים בסביבון בימי החנוכה (זכרון טוב, ועניני תפילתו אות יט), וכמו"כ הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל היה משחק בדריידל עם בניו ותלמידיו בימי חנוכה (בן ביתי – קאמרנא).

וכמו"כ העיד הגאון רבי יצחק וייס מווערבוי זצ"ל על החתם סופר זצ"ל ששיחק בסביבון וז"ל: שמעתי שמרן החתם סופר ז"ל קיים מנהגו של ישראל, ושיחק בא' מלילות חנוכה בטרענדל (סביבון) של כסף שהיה לו עכ"ל (אלף כתב). וכן נהג הרה"ק ב' הדברי חיים מצאנז זצ"ל (שפע חיים), וכן הרבה צדיקים וקדושי עליון.

ועתה נתמקד קצת בטעמיה ובמקורותיה, מפי ספרים וסופרים גדולי החסידות ז"ע.

הטעם המפורסם היא, שבימי היונים גזרו שלא ללמוד תורה, ואז למדו כולם בעל פה, ובאו ביחד באגודה אחת, להזכיר זה לזה מה שלמדו, והמציאו חכמינו ז"ל בעת הגזירה עצה נפלאה בזו שעשו את משחק הדריידל, להראות לאויביהם אם ימצאון – ששחקו במשחק הדריידל ולא למדו. וע"י המצאה זו יכלו ללמוד וללמד, ולכן נשאר לנו המשחק לזכר הנס, שבעבורו לא שכחו את תורת ה'. (אוצר כל מנהגי ישורון, לבוב).

הגה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל ביאר הטעם שבחנוכה משחקים בדריידל (סביבון) ובפורים בגראגער (רעשן), דבחנוכה לא היתה התעוררות מלמטה רק מלעילא – כי לא עשו תשובה כהוגן, והשי"ת ברוב רחמיו השפיע עלינו חסדים – ולכך משחקים בדריידל ואוחזים אותו מלמעלה. ובפורים שגזרו צום, שק ואפר הוצע לרבים והיתה התעוררות מלמטה, לכך אוחזים הרעשן מלמטה. (קרבן העני, מובא בטעמי המנהגים אות תתנ"ט).

וביאור האותיות הרשומות על הדריידל נ.ג.ה.ש. (–בחוץ לארץ), בפשטות מילים אלו נוטריקון, נ'ס ג'דול ה'ה ש'ם, ומאורי וגדולי החסידות נתנו בהן עוד רמזים.

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זצ"ל ביאר שאותיות אלו מרמזים על מצוות שעושים בחנוכה; הדלקת הנרות ואמירת ההלל, וזהו נ.ש. ראשי תיבות נ'רות ש'מונה, ה.ג. – ה'לל ג'מור (אמרי פנחס).

וכעי"ז אמר הרה"ק רבי אליעזר צבי סאפרין מקאמרנא זצ"ל בשם אביו הרה"ק מוהרי"א זצ"ל, שד' אותיות אלו הם ראשי תיבות נ'ר ש'מן ה'לל ג'דול (בן ביתי).

גם על כללי המשחק הדריידל – שאם יפול על אות ג' נוטלין הכל, ואם יפול על אות ה' חצי וכו' כנהוג – נאמרו הרבה רמזים, ונביא בזה מרגיעתא טבא מהגה"צ רבי שלמה זלמן ערנרייך זצ"ל מה שביאר בזה ע"ד העבודה, דתכלית השחוק הזה הוא להראות ולהבחין שהעיקר הוא להיות עובד ה' בכל לב, ומזכיר אותנו להרהר בתשובה על חטאינו, והד' אותיות נ.ג.ה.ש. רומזים על הד' כתות בני אדם שיש בינינו. צדיק גמור שאין בו שום פסולת צדיק שאינו גמור מחצה זכאי ומחצה חייב, רשע שאינו גמור שיש לו תקנה ורשע גמור שנכרת משורש הקדושה רחמנא לצלן.

והנה מבואר בספה"ק דהחילוק בין רשע גמור לרשע שאינו גמור, דהרשע גמור נקרא ר"ע ואין בו אות ש', והרשע שאינו גמור נקרא רש"ע שאינו שיש בו עדיין אות השי"ן שמורה על ניצוץ הקדושה שבו.

וזהו י"ל, אות הג' מורה על צדיק הגמור, שג' נוטריקון ג'אנץ (שלם) רומז לצדיק גמור שהוא "שלם" בקדושה, ואות ה' מורה על צדיק שאינו גמור כי כל דבר שבקדושה הוא בעשרה, ואות ה' הוא החצי – והיינו מחצה זכאי ומחצה חייב, ואות ש' מורה על החוטא שאינו רשע גמור שיש בו אות ש' כנ"ל, על כן יש לו עוד תקנה שיכול לזכות ע"י שיתגלגל עוד הפעם, ועל כן מגלגל בהדריידל עוד פעם, אולי יוכל להרויח, והאחרון הוא הגרוע שאין לו עוד תקנה, והוא נ' שקורין נישט (לא) עכ"ד. (דרשות לחם שלמה – לחנוכה שנת תש"ד) יעו"ש באריכות.

לעילוי נשמת
נג'יה כתון בת מסעודה
ת.נ.צ.ב.ה

פוטו סטודיו

גל פז- רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה

פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו

אחים הקר
רשת בשר למהדרין

• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •

צבי ורצברגר
בית האנרגיה

המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות

גרפומדיה
פרסום, גרפיקה
שילוט והפקות

לעילוי נשמת
רבי יצחק בן ר' אליהו
ואסתר זר